مقاله مروری

مجلهٔ دانشگاه علوم پزشکی بابل
دوره هجدهم، شماره ۸، مرداد ۱۳۹۵، صفحه ۷۹-۷۳

اهمیت زبان در طب سنتی ایران

امید رضا فراهی (MD)[۱]، سید علی مظفر پور (MD, PhD)[۲]، روشنک ثاقبی (MD, PhD)[۳]، مرتضی مجاهدی (MD, PhD)[۲*]

۱-گروه طب سنتی، دانشکده طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی بابل
۲-مرکز تحقیقات طب سنتی و تاریخ علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل
۳-گروه طب سنتی، دانشکده طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

دریافت: ۹۴/۱۲/۹، اصلاح: ۹۵/۳/۱۲، پذیرش: ۹۵/۵/۶

خلاصه

سابقه و هدف: در بسیاری از مکاتب طب سنتی، زبان منعکس کننده حالات درونی بدن انسان دانسته می شود. هدف این مطالعه جمع‌بندی نظرات منابع طب سنتی ایران در مورد اهمیت کاربردهای تشخیصی زبان می‌باشد.

مواد و روش‌ها: در این مطالعه مروری، منابع مکتوب طب سنتی ایران بررسی و دیدگاه نویسندگان آنها در مورد شاخصهای تشخیصی زبان جمع بندی گردید. سپس با استفاده از واژه هایTongue، Traditional Persian Medicine و معادل فارسی آنها پایگاه های معتبر علمی از جمله Google Scholar, PubMed, Scopus, Magiran, SID مورد جستجو قرار گرفت.

یافته‌ها: در بررسی اولیه ۲۰۸ مقاله که به گونه ای با موضوع زبان در طب سنتی مرتبط بودند بدست آمد که ۶۶ مقاله مربوط به شاخص‌های تشخیصی زبان در طب سنتی چین بود. پژوهشی که به طور مستقل به جایگاه زبان از منظر طب سنتی ایران پرداخته باشد، یافت نشد. در جمع‌بندی دیدگاه منابع مکتوب طب سنتی ایران خصوصیاتی مانند رنگ، اندازه، شکل، ثقل (احساس سنگینی)، خشکی یا رطوبت زبان، نقش قابل توجهی در تشخیص حالات سلامت و بیماری بدن و اعضای مختلف خصوصا معده، مغز و کبد دارند.

نتیجه گیری: بر اساس یافته های این پژوهش علیرغم تاکید منابع طب سنتی ایران در استفاده از خصوصیات زبان بعنوان معیار تشخیصی، تا به حال هیچ الگو و دسته بندی مشخصی در مورد شاخصهای تشخیصی زبان ارائه نشده است. لذا طراحی ابزارهای استاندارد تعیین خصوصیات زبان، از ضروریات پژوهش‌های طب سنتی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: زبان، طب سنتی ایران، پزشکی ایرانی، مزاج.

مقدمه

زبان عضوی ماهیچه ای است که با یک ساختار فوق العاده متحرک در کف دهان قرار دارد(۱). این عضو شامل دسته ای از ماهیچه های مخطط درهم پیچیده می‌باشدکه برای حرکات آن لازم و ضروری است و توسط بافت چربی از هم جدا می شوند(۲). یک غشاء مخاطی زبان را پوشانده است و در قسمتهای مختلف دارای سلولهای خاص مخاطی است که اندام های چشایی خوانده می شوند. این اندامها مزه دهان را دریافت کرده و به سیستم اعصاب مرکزی منتقل می کنند به همین دلیل زبان بواسطه وجود این سلول ها و پرزهایی که بر روی خود دارند تنها عضو چشایی بدن می‌باشد(۳). علاوه بر این شبکه عصبی و عروق و عضلات زبان به گونه ای طرحی شده تا بتواند حرکت های مختلف را انجام دهد و بعنوان عضوی از سیستم گویایی در فرایند صحبت کردن نیز نقش ایفا نماید(۴). زبان در جریان جویدن غذا به کمک عضلات گونه ها، در فضای دهان ما بین دندان های در حال حرکت چرخش نموده و بدون اینکه خودش جویده شود غذا را بین دندانهای بالا و پائین حفظ و جابجا می‌کند (۵). دو گروه ماهیچه واقع در زبان شامل ماهیچه های درونی و بیرونی برای هماهنگی و انجام حرکات زبان مورد استفاده قرار می گیرند(۶). در مکاتب طبی تمدن های گذشته استفاده از علائم بالینی و شکایات بیماران، مهمترین شیوه های تشخیص بوده است. در طب سنتی چین خصوصیات زبان و نبض به عنوان پایه های مهم تشخیصی، در تشخیص و افتراق بیماریها کاربرد اساسی داشته است(۷و۸). پزشکان چینی هزاران سال قبل، وضعیت اعضای داخلی بدن بیماران را توسط معاینه زبان، به خصوص الگوهایی که بر روی سطح زبان وجود داشته است تشخیص می دادند. از منظر طب سنتی چین نوک زبان نشان دهنده تغییرات پاتولوژیک در قلب و ریه ها و طرفین زبان منعکس کننده تغییرات کبد و کیسه صفرا می‌باشد. همچنین وضعیت مرکز زبان به تغییرات پاتولوژیک طحال و معده و ویژگی های ریشه زبان به تغییرات کلیه ها، روده ها و مثانه مربوط می شود. در این مورد ویژگی هایی شامل: رنگ، رطوبت، اندازه، شکل، و پوشش زبان مورد بررسی قرار می گیرد که دو ویژگی مهم تر آن در امر تشخیص، رنگ و پوشش زبان است(۹). از این منظر زبان در رنگهای، رنگ پریده، رنگ روشن، قرمز روشن، قرمزسیر، تیره رنگ با نقطه های کبود، شقاق زبان یا نقطه های قرمز رنگ قابل مشاهده است. رنگ طبیعی زبان قرمز روشن است. زبان آبی رنگ(رنگ پریده)، نشان دهنده کمبود خون و چی(Qi)است(۱۰). پوشش سطح زبان به صورت سفید، زرد، سیاه، به صورت لزج، ضخیم، نازک، لایه لایه(مقشر) دیده می شود.

* مسئول مقاله: دکتر مرتضی مجاهدی
آدرس: بابل، دانشگاه علوم پزشکی، دانشکده طب سنتی. تلفن: ۳۲۱۹۴۷۳۰-۰۱۱
E-mail:Mortazamojahedy@gmail.com

[DOR: 20.1001.1.15614107.1395.18.8.10.8]
[DOI: 10.22088/jbums.18.8.73]

پوشش طبیعی زبان، پوشش کم رنگ است و سایر پوشش ها نشانه بیماری است(۱۱). در این مکتب، زبان منعکس کننده حالات ارگانهای داخلی بدن، جریان خون و انرژی فرد شناخته می شود(۱۲). از دیدگاه منابع مکتوب طب سنتی چین زبان به عنوان آینه ای است که درون بدن را می توان با آن مشاهده نمود. امروز با توسعه طب سنتی چین در محافل علمی، پژوهش های فراوانی جهت استاندارد سازی و تدوین پروتکل های تشخیصی زبان و حتی طراحی نرم افزار های تشخیصی زبان جهت تسهیل کاربرد روش های تشخیصی طب سنتی چین انجام گرفته است(۱۳).

از نظر منابع طب سنتی ایران زبان متشکل از بافت عضلانی، شرائین، أورده (وریدها) و اعصاب می‌باشد. در انتهای زبان، غددی است که بزاق ترشح نموده و با مرطوب نمودن محیط دهان به جویدن غذا کمک می نماید. در زیر زبان دو رگ بزرگ به نام صردین وجود دارد که از آن ها شعبه‌های زیادی جدا شده و در سطح زبان منتشر گشته‌اند. همچنین عصب‌ها و عضله‌های مخصوص که در زبان واقع است، در امر حرکت زبان به کار می رود. در مجموع از منظر طب سنتی ایران کاربردهای زبان شامل گردانیدن غذا در هنگام جویدن، کمک به فرو بردن غذا، عضو مهم جهت تکلم و همچنین به عنوان عضو اصلی چشایی است. در این مکتب علاوه بر کاربرد های معمول زبان، جایگاه ویژه ای برای این عضو در امر تشخیص حالات بدن و بیماری‌ها مد نظر می‌باشد. از این منظر سطح زبان از کیفیات بدن زود متأثر گشته و منعکس کننده حالات درونی بدن می‌باشد تا حدی که برخی منابع طب سنتی ایران زبان را به عنوان کشف کننده راز انسان در حوزه های سلامت و بیماری می دانند(۱۴). حکمای طب سنتی ایران بر این موضوع تأکید داشته اند که از خصوصیات زبان می توان به مزاج برخی اعضاء از جمله شریان و وریدهای بدن و دستگاه گوارش پی برد و به کرات در شرح علایم مزاج ها و سوءمزاج های مختلف بدن بر دقت در تغییرات خصوصیات زبان تأکید نموده اند(۱۵).

در مبحث سوء مزاج سرد کبد که یکی از مهمترین بیماری‌های کبد از منظر طب سنتی است سفیدی رنگ زبان به عنوان یکی از شاخص‌های تشخیصی مطرح شده است. همچنین در بسیاری از بیماری‌های معده مانند سوء مزاج سرد معده و سایر موارد غلبه اخلاط بیماری زا، به خشکی یا رطوبت زبان، انواع پوشش زبان و وضعیت لعاب دهان به عنوان شاخص‌های تشخیصی اشاره شده است(۱۶). بیشتر اوقات رنگ زبان بر وجود بیماری‌هایی در سایر اندامها دلالت می کند به عنوان مثال در تب های شدید رنگ زبان سیاه و درشت می شود(۱۷). در بیماری یرقان، در برخی شرایط رنگ زبان سفید و رنگ پوست و دیگر اعضاء بدن متمایل به زردی است که به دلیل عدم ریختن صفراء به معده باعث سردی و تولید بلغم می شود و اثر آن بر زبان ظاهر می گردد(۱۸). حالت زبان و رنگ آن در بیشتر اوقات بر وضعیت دماغ(سر) نیز دلالت می کند. در بیماری صرع رنگ زبان زرد و رگهای زیر زبان سبز می شود(۱۴). در بیماری نسیان(فراموشی) رنگ زبان سفید گشته و در برخی انواع ورم غشاء مغز، زبان در ابتدا زرد رنگ و به مرور زمان رو به سیاهی می رود(۱۹). علیرغم استفاده قابل توجه از خصوصیات زبان به عنوان شاخص‌های تشخیصی در طب سنتی ایران، این رویکرد به صورت مستقل در منابع مکتوب ارایه نشده و عمده مطالب مربوط به استفاده از این شاخص‌ها، به طور پراکنده در مباحث مرتبط با بیماری‌های مختلف ذکر گردیده است. با توجه به عدم جمع بندی این شاخص‌ها در منابع طب سنتی ایران به عنوان یک مبحث جداگانه و استفاده غیر مدون پزشکان فعال در حوزه طب سنتی ایران از این شاخص‌ها، روند منسجم و مدونی در امر تشخیص بواسطه خصوصیات زبان در بین درمانگران و مراکز آموزشی و پژوهشی طب سنتی ایران وجود ندارد. تعیین پروتکل های تشخیصی زبان و استاندار سازی آنها به شیوه های علمی روز از ملزومات پژوهش در حوزه تشخیص های پزشکی ایرانی می‌باشد. هدف از این مطالعه جمع بندی نظرات منابع طب سنتی در مورد تشریح و کاربردهای زبان در تشخیص حالات مختلف بدن خصوصاً انواع بیماری‌های مزاجی و عضوی از منظر طب سنتی ایران می‌باشد تا با استفاده از یافته های این مطالعه و مطالعات مشابه مقدمات استاندارد سازی و کاربردی نمودن شاخص‌های تشخیص زبان در پزشکی ایرانی فراهم گردد.

مواد و روش‌ها

جهت انجام این مطالعه مروری، با استفاده از کلید واژه های لسان، زبان و مزاج، منابع معتبر طب سنتی ایران از جمله کتب؛ القانون فی الطب، خلاصه الحکمه، اکسیر اعظم، کامل الصناعه الطبیه، طب اکبری، ذخیره خوارزمشاهی و هدایه المتعلمین، منصوری فی الطب جستجو گردید. همچنین مباحث مربوط به بیماری‌های اعضایی که شاخص‌های زبان به عنوان معیار های تشخیصی حالات مختلف آنها ذکر شده بود مانند معده، کبد و مغز به طور کامل مطالعه و دیدگاه منابع طب سنتی در تشریح و کاربرد های زبان خصوصا دلائل و علائم تشخیصی زبان مورد بررسی قرار گرفت. همچنین جهت دستیابی به آخرین دیدگاه ها در مورد اهمیت زبان در طب سنتی، با استفاده از واژه های Tongue, Traditional Persian Medicine و معادل فارسی آنها در پایگاه‌های معتبر علمی از جمله Google Scholar, PubMed, Scopus, Magiran, SID, جستجو و مطالب مرتبط جمع آوری گردید.

یافته ها

در بررسی اولیه ۲۰۸ مقاله که به گونه ای با موضوع زبان در طب سنتی مرتبط بودند بدست آمد که عمدتاً مربوط به طب سنتی چین بود و از بین آن ها ۶۶ مقاله مربوط به شاخص‌های تشخیصی زبان در طب سنتی چین بود. متون اولیه این مقالات مربوط به جمع آوری دیدگاه های منابع طب سنتی چین و متون سال های اخیر بیشتر مربوط به استاندارد سازی روشهای بالینی تشخیص شاخص‌های زبان و حتی طراحی و استاندارد نمودن نرم افزار تشخیص به وسیله زبان در طب سنتی چین بود. از این بین تعدادی از مقالات نیز به اهمیت تشخیص شاخص‌های زبان از

[DOR: 20.1001.1.15614107.1395.18.8.10.8]
[DOI: 10.22088/jbums.18.8.73]

منظر طب سنتی چین در بیماری‌های موجود در طب رایج پرداخته اند. در این تحقیق پژوهشی که به طور مستقل به جایگاه زبان از منظر طب سنتی ایران پرداخته باشد، یافت نشد.

تشریح زبان در طب سنتی ایران: از نظر منابع طب سنتی ایران زبان اندامی شریف و محل درک ذائقه بوده و فضیلت آدمی به وی پدید می آید. اجزای زبان شامل: گوشت، أورده(وریدها)، شرائین، عصب حساس و غشائی که تا غشاء مری امتداد یافته می‌باشد، در برخی از این منابع مانند کتاب اکسیر اعظم ذکر شده که گوشت زبان نرم و سفید است و قرمزی که در معاینه مشاهده می شود به خاطر خون فراوان جاری درعروق آن می‌باشد. عصب زبان شاخه ای از اعصاب مغزی می‌باشد. در انتهای تحتانی زبان غده لحمی(گوشتی) وجود دارد که آن را مولد بزاق و سوراخ هایی که بزاق از آن ترشح می شود را ساکبی اللعاب(ریزندگان لعاب) می گویند(۱۹).

بوعلی سینا در تشریح زبان، این عضو را متشکل از ماهیچه های حرکتی می داند که شامل موارد زیر می باشند: دو ماهیچه باریک به نام ماهیچه پهن کننده زبان که باعث حرکت عرضی زبان می شوند و هر گاه یکی از این ماهیچه ها منقبض گردد، زبان به همان جانب حرکت می نماید. دو ماهیچه دراز کننده زبان که از بخش فوقانی استخوان لامی رویش داشته و به وسط زبان پیوند می خورند و به بیرون آمدن زبان از دهان کمک می کنند، دو ماهیچه دیگر که زبان را به شکل مایل حرکت می دهند و باعث حرکت دورانی زبان در دهان می گردند و از قسمت پایینی اضلاع استخوان لامی شروع شده و بین دو ماهیچه دراز کننده و پهن کننده نفوذ می نمایند. دو ماهیچه دیگر ماهیچه برگرداننده زبان هستند که پشت رو کننده زبان محسوب می شوند و یک ماهیچه منفرد که بین زبان و استخوان لامی قرار دارد و باعث کشیده شدن آن دو به سوی یکدیگر می گردد(۱۶). از نظر Aghili Alavi Shirazi و همکاران نیز زبان متشکل از نُه عضله می‌باشد که با مشارکت آن‌ها، افعال زبان انجام گرفته و حرکت های متنوع زبان ممکن می شوند(۱۸). در کتاب طب اکبری اثر حکیم Shahe Arzani عنوان شده که فایده زبان گردانیدن غذا است تا کاملاً مخلوط شود و کمک به فرو بردن آن می کند و همچنین کمک کننده برای تکلم و نفث(بیرون انداختن آب دهان) و آلت حس ذوق است و از آن جهت که سطح زبان نازک است، از کیفیات بدن زودتر متأثر می گردد(۱۴). سایر منابع مورد مطالعه نیز علاوه بر عملکرد های معمول زبان مانند حس چشایی و کمک به جویدن، بلع و تکلم، بر حساسیت و تأثیرپذیری آن از حالات بدن و کیفیت های مختلف تأکید نموده اند(۲۰).

نشانه های تشخیصی زبان: در منابع طب سنتی ایران محور اصلی تشخیص سلامت و بیماری افراد براساس یک سری از نشانه های بالینی می‌باشد که بر اساس نحوه گزارش آنها علائم و دلائل نام گرفته اند و استفاده از آن‌ها به شناخت مزاج های صحی (سالم) افراد و همچنین شناخت بیماری‌ها کمک می کند. در این رویکرد طبیب با بررسی دلائل و علائم به تشخیص سلامتی و بیماری بدن پرداخته و در مواردی می تواند بروز یک بیماری را پیش بینی نماید. این نشانه ها شامل علائم ذهنی و علائم عینی می باشند(۲۱). از منظر طب سنتی جهت اطلاع از شرایط قبلی و فعلی بیمار، علت بیماری و پیش آگهی آن باید مزاج جبلی (مادرزادی) و همچنین مزاج فعلی افراد از طریق بررسی وضعیت جسمی و روحی فرد در گذشته و حال، رنگ بدن، خصوصیات زبان، نبض، ادرار، مدفوع و... تشخیص داده شود(۲۲).

حکمای برجسته طب سنتی اعتقاد داشته اند که از رنگ زبان می توان به مزاج شریان و وریدها در بدن به طور قوی پی برد و نیز از مزاج دستگاه گوارش آگاه شد. همچنین جهت تشخیص سوءمزاج این اعضاء، تغییرات رنگ زبان به تناسب مد نظر قرار می گیرد. تغییرات ابعاد زبان، وضعیت ظاهری و میزان رطوبت آن به عنوان علایم بیماری‌های مغزی نیز محسوب می گردد. به عنوان مثال بیماری‌های مغز و معده از جمله علل اصلی ایجاد شقاق زبان بوده و این یافته نشانه ای از بیماری‌های اعضاء مذکور می‌باشد(۱۷).

از منظر متون طب سنتی، در بیماری‌های خود زبان نیز بر اساس علایم تشخیصی زبان، پی به علل متختلف بیماری برده می شود که خود راهنمای طبیب به تشخیص علت اصلی بیماری در بدن می باشد. به عنوان مثال ورم های زبان بسته به عامل و نوع ماده ایجاد کننده آن به انواع دموی، صفراوی، بلغمی و سوداوی تقسیم می گردند که هر کدام نشانه های اختصاصی خود را دارند. علایم ورم دموی شامل: قرمزی، احساس درد در زبان و اندکاندک آمدن بزاق دهان می‌باشد. در ورم صفراوی، زردی، درد و سوزش شدید زبان وجود دارد و اگر ورم بلغمی باشد علامت آن، سفیدی زبان و جاری بودن آب دهان است. علایم ورم سوداوی شامل سیاهی زبان و خشکی مخاط آن و کم بودن شدید آب دهان است. این نشانه ها به همراه سایر نشانه های مرتبط نشان از غلبه خلط خاص در بدن بوده که طبیب باید نسبت به درمان آن اقدام نماید(۲۳). در مورد استدلال وضعیت حس چشایی، در منابع مورد مطالعه دو واژه «بطلان ذوق» و «فساد ذوق»به کار برده شده است. در باطل شدن ذائقه هیچ مزه ای احساس نمی شود تا حدی که فرد نمی تواند تفاوت بین سرما و گرما را تشخیص دهد. علت این بیماری، تجمع رطوبت اضافی در عصب حساس پوشاننده سطح زبان می‌باشد. فساد ذوق که نوعی تغییر ذائقه است به دو حالت تقسیم شده: در حالت اول فرد بدون آنکه چیزی بچشد طعم غذای خاصی را احساس می‌کند و در حالت دوم، هنگام چشیدن غذاها، طعمی برخلاف طعم آن چیز که می‌چشد را احساس می کند. بدین ترتیب علت بیماری در نوع اوّل، قویتر از نوع دوم می‌باشد. در غلبه شدید صفرا، دهان همیشه تلخ است و اگر غلبه ضعیف باشد تلخی احساس نمی شود مگر در زمان چشیدن و خوردن غذاها هر چند آن غذا شیرین باشد.

در کلیه حالات مذکور اصل تشخیص در مورد استدلال مزه دهان بر نوع بیماری، منوط به مزه غالب دهان می‌باشد بدین ترتیب، تلخی دلیل غلبه صفرا، شیرینی نشانه غلبه خون یا بلغم حلو، ترشی دال بر بلغم حامض(ترش) یا سودا می‌باشد و شوری بر بلغم شور دلالت دارد. تأکید بر استدلال مزه دهان به بیماری‌های مختلف مختص عضو خاصی نمی‌باشد و عموماً در اکثر بیماری‌های اعضاء مهم بدن این شاخص به عنوان نشانه

[DOR: 20.1001.1.15614107.1395.18.8.10.8]
[DOI: 10.22088/jbums.18.8.73]

تشخیص بیماری‌های اعضاء مذکور و حتی بیماری‌های عام بدن مانند سوء مزاج های عام قید شده است(۱۹و۱۴). از دیگر شاخص‌های مد نظر حکمای طب سنتی ایران در تشخیص بیماری‌های بدن وضعیت «ثقل زبان» می‌باشد که«در صحبت کردن تغییر به وجود می آید و ادای حروف به گونه‌ای که باید صورت گیرد، امکان پذیر نیست». منابع مورد مطالعه در مباحث مختلف بیماری‌ها، ثقل زبان را یکی از نشانه های غلبه رطوبت در بدن و اعضا، خصوصاً دماغ دانسته اند. به عنوان مثال استرخاء(سستی) زبان می تواند در بیماری‌های سوء مزاج تر مغز، التهابات و ورم ها و ضربه های مغزی به عنوان نشانه تشخیص مطرح گردد. همچنین ثقل زبان یکی از نشانه های بارز غلبه رطوبت در کل بدن در سوء مزاج های تر بدن می‌باشد(۱۴).

دیگر شاخص کاربردی زبان اندازه آن است. از منظر منابع طب سنتی ایران بزرگی زبان عمدتاً نشان غلبه رطوبت در بدن یا اعضا خصوصا دماغ می‌باشد. هر گاه بزرگی زبان به اندازه ای برسد که در دهن نگنجد و به اصطلاح مستدلع شود یعنی از دهان برون بیاید حالت بیمار گونه ای برای زبان مطرح می گردد که بدان «ادلاع اللسان» گویند. علت این بیماری، رطوبت های اضافی است که از سر به سوی زبان حرکت می کند. و اجزای زبان را مرطوب می کند. این حالت از نشانه های غلبه رطوبت در دماغ می‌باشد(۱۴).

شقاق زبان نیز از شاخص‌هایی است که می توان در شناخت بیماری‌های سایر اعضاء به آن استدلال نمود. منابع طب سنتی ایران به دو علت عمده که سبب ایجاد شقاق زبان می گردند اشاره نموده اند. علت اول خشکی مفرط در مغز می‌باشد، تا حدی که مزاج خشک مغز از طریق اعصاب بر روی زبان تاثیر می گذارد و به سبب جمع شدن اجزاء آن، شکافته شدن زبان پدید می آید و از آنجا که زبان عضوی است نرم و اسفنجی، شکافته شدن به صورت عمیق اتفاق می افتد به حدی که فرد از غذا خوردن باز می‌ماند و با خوردن چیزهای ترش و شور، درد و ناراحتی فراوانی ایجاد می گردد. جهت تشخیص قطعی خشکی دماغ سایر نشانه ها مانند بی‌خوابی و دیگر آثار خشکی مغز نیز بررسی می گردد. علت دوم تجمع اخلاط سوخته در معده و تصاعد بخاراتی است که از آن مرتفع می شوند. بخارات متصاعد شده باعث شکافته شدن زبان می شوند و علامت همراه آن آروغ دودناک (آروغ همراه با احساس وجود گاز یا دود گرم در گلو) می‌باشد. با توجه به اینکه منشاء این بخارات وجود اخلاط مختلف در معده می‌باشد باید جهت تشخیص هر کدام از اخلاط مورد نظر به مزه دهان و سایر علایم وجود خلط در معده توجه نمود. در این منظر شقاق زبان به عنوان یکی از نشانه های تشخیص غلبه اخلاط بیماری زا در معده نیز مطرح می گردد(۱۶).

جفاف یا خشکی زبان علامت دیگری است که به عنوان نشانه ای دال بر غلبه گرمی و خشکی یا وجود اخلاط غلیظ و چسبنده در بدن خصوصاً در معده مطرح گردیده است. البته جهت هر کدام از این بیماری‌ها نشانه های دیگری هم ذکر گردیده که پزشک با جمع بندی آن ها به تشخیص نهایی دست خواهد یافت. به عنوان مثال سایر علایم غلبه گرمی و خشکی شامل زردی و زبری زبان و بقیه علامت های غلبه صفرا در بدن یا اعضاء مورد نظر می‌باشد(۱۹). حرقت یا سوزش زبان نیز علامتی است که به عنوان نشانه های تشخیص زبان مطرح گردیده است. عواملی که باعث بروز این نشانه می باشند شامل حرارت دهانه معده، حرارت مغز و نفوذ و ریزش خلط گرم از سایر اعضا می باشند(۱۸). نشانه تشخیصی دیگر خارش زبان است، این علامت نشانه‌ای از حضور اخلاط تند و خورنده در زبان می‌باشد، منشاء اخلاط مذکور متفاوت می باشند، در برخی موارد خلط از سر فرو می ریزد و گاهی منشاء آن می تواند معده یا کل بدن باشد که البته مانند سایر بیماری‌ها، شناخت دقیق منشاء خلط بیماری‌زا منوط به شناخت سایر نشانه های غلبه خلط در اعضاء مذکور می‌باشد(۱۴).

بحث و نتیجه گیری

با توجه به یافته های این پژوهش حکمای طب سنتی ایران علاوه بر ذکر عملکرد های مختلف زبان، توجه ویژه ای به زبان در معاینات کلی خود داشته و از خصوصیات متنوع آن جهت تشخیص بیماری‌های کلی بدن و نیز سایر اعضاء استفاده فراوان می نموده اند. لذا بسیاری از شکایات مربوط به زبان یا علائم آن به بیماری‌ها یا علل خارج از این عضو نسبت داده می شود. توجه به این نشانه ها در بررسی حالات مختلف بدن به حدی بوده است که در کتب طب سنتی ایران جملاتی مبنی بر اینکه زبان آشکار کننده راز انسان است، آمده است. حکمای طب سنتی ایران با دیدن زبان نه تنها بر بیماری زبان آگاه می شدند بلکه به جهت افتراق امراض اعضاء دیگر از آن کمک می گرفته اند.

شیخ الرئیس و حکمای ما قبل و بعد از ایشان با ذکر علائم مختلف بیماری‌های زبان علایم مذکور را بیشتر به بیماری اعضاء دیگر یا بیماری‌های عام بدن مانند انواع سوء مزاج ها مربوط دانسته اند. در این رویکرد شاخص‌هایی مانند رنگ، اندازه، خشکی و تری زبان، ثقل و ورم، نوع حس چشایی، سوزش، خارش و شقاق زبان به عنوان علائم و نشانه های تشخیصی زبان مد نظر می‌باشد. در مجموع بر اساس نتایج این مطالعه در طب سنتی ایران این عضو شریف بدلیل لطافت خود علاوه بر بیماری‌های احتمالی خود، بیشتر از اعضاء دیگر متأثر می گردد و به تبع امراض آنها، نشانه های مختلفی را بروز می دهد. در این مکتب طبیب جهت هر گونه تشخیص حالات مختلف سلامت و بیماری بدن و حتی سایر اعضا خصوصاً مغز و دستگاه گوارش باید توجه ویژه‌ای به خصوصیات زبان داشته باشد(۱۶).

بر اساس نتایج این پژوهش تا حدودی حوزه های کاربردی زبان در امر تشخیص و پیگیری بیماری‌ها از منظر طب سنتی ایران مشخص گردید اما با توجه به اینکه هم اکنون متخصصین طب سنتی بدون دسترسی به پروتکل های استاندارد تشخیصی اقدام به تشخیص وضعیت سلامت و بیماری افراد بر اساس یافته های بالینی از جمله معاینه زبان می نمایند، امکان دسترسی به مستندات دقیق جهت تعیین صحت و سقم مطالب مطرح شده در منابع طب سنتی و ارزیابی اعتبار و میزان کاربردی بودن شاخص‌های تشخیصی مطرح شده در طب سنتی میسر نمی‌باشد.

[DOR: 20.1001.1.15614107.1395.18.8.10.8]
[DOI: 10.22088/jbums.18.8.73]

طراحی و استاندارد سازی پروتکل های تشخیصی طب سنتی جهت بررسی موارد فوق الذکر از ضروریات اجتناب ناپذیر پژوهش در طب سنتی ایران می‌باشد. بر اساس یافته های پژوهش حاضر بخش عمده روشهای تشخیص در طب سنتی ایران متکی به یافته های بالینی است و حکمای طب سنتی جهت تشخیص حالات سلامت و بیماری بر اساس مشاهدات بالینی مانند رنگ چهره، وضعیت نبض، وضعیت پوست بدن و به عنوان یکی از مهمترین شاخص‌های تشخیصی به بررسی و مشاهده مشخصات ظاهری زبان می پرداخته اند. اعتبارسنجی و کابردی نمودن این شاخص‌ها از طریق طراحی و استاندارد سازی پروتکل یا ابزار های تشخیصی جزء اولویت های مهم پژوهش پزشکی ایرانی است و انجام مطالعات کیفی جهت تبیین مفاهیم و تعاریف مرتبط با شاخص‌های زبان و بررسی کاربرد آن‌ها در بین متخصصین طب سنتی بعنوان اولین اقدام ضروری بعد از این پژوهش پیشنهاد می گردد. همچنین با توجه به اینکه میزان قابل توجهی از مبانی طب سنتی ایران با مبانی طب چینی خصوصاً در کیفیات گرمی و سردی مشترک است و از سویی در دهه های اخیر پژوهشگران طب چینی بسیاری از شاخص‌های تشخیص زبان را مدون نموده اند(۹). ، مقایسه کاربرد شاخص‌های تشخیصی زبان در طب سنتی ایران با طب سنتی چین با هدف استفاده حداکثری از یافته های مدون شده تشخیصی در طب سنتی چین جهت استفاده در امر تشخیص طب سنتی ایران پیشنهاد می‌گردد.

تقدیر و تشکر

بدینوسیله از همکاری خانم میر، پرسنل مرکز کامپیوتری نور، پرسنل کتابخانه دانشگاه علوم پزشکی و دانشکده طب سنتی بابل تشکر و قدردانی می گردد.

[DOR: 20.1001.1.15614107.1395.18.8.10.8]
[DOI: 10.22088/jbums.18.8.73]

The Significance of Tongue in Traditional Persian Medicine

O.R. Farahi (MD)[1], S.A. Mozaffarpur (MD, PhD)*[2], R. Saghebi (MD, PhD)[3], M. Mojahedi (MD, PhD)[2]

1.Department of Traditional Medicine, Faculty of Iranian Traditional Medicine, Babol University of Medical Sciences, Babol, I.R.Iran
2.Traditional Medicine and History of Medical Sciences Research Center, Babol University of Medical Sciences, Babol, I.R.Iran
3.Department of Traditional Medicine, Faculty of Iranian Traditional Medicine, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Teheran, I.R.Iran

J Babol Univ Med Sci; 18(8); Aug 2016; PP: 73-9
Received: Feb 28th 2016, Revised: Jun 1th 2016, Accepted: July 27th 2016.

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVE: From the viewpoint of traditional medicine, tongue reflects internal body states. The purpose of this study is to summarize the viewpoints of Persian Medicine (PM) references regarding importance of diagnostic uses of tongue.

METHODS: Authentic PM manuscripts and perspectives of their writers were investigated in this descriptive study. We also searched online scientific databases such as PubMed, Scopus, Google Scholar, Magiran and SID for keywords such as "Tongue" and "Traditional Persian Medicine" and their Persian equivalent.

Results: In our initial survey, we obtained 208 articles that were somehow related to significance of tongue in traditional medicine; among them, 66 articles were related to diagnostic indices of tongue in Traditional Chinese medicine (TCM). No research was found to be independently dedicated to status of tongue in PM. From the viewpoint of PM manuscripts, features such as color, size, form, heaviness, dryness and wetness of tongue play a key role in diagnosing the condition of internal organs, particularly stomach, brain and liver.

CONCLUSION: According to the results of this study, although PM references emphasize on using features of tongue as diagnostic criteria, no specific pattern or category has been presented regarding diagnostic criteria of tongue so far. Therefore, designing standard tools for determining tongue features is essential in PM researches.

KEY WORDS: *Tongue, Traditional Persian medicine, Persian medicine, Mizaj (Temperament).*

Please cite this article as follows:

Farahi OR, Mozaffarpur SA, Saghebi R, Mojahedi M. The Significance of Tongue in Traditional Persian Medicine. J Babol Univ Med Sci. 2016; 18(8):73-9.

***Corresponding author: S.A. Mozaffarpur (MD, PhD)**
Address: Faculty of Iranian Traditional Medicine, Babol University of Medical Sciences, Babol, I.R.Iran
Tel: +98 1132194730
E-mail: mortazamojahedy@gmail.com

[DOR: 20.1001.1.15614107.1395.18.8.10.8]
[DOI: 10.22088/jbums.18.8.73]

References

1.D'Cruz AK TA, Arya S, Desai C, Chaturvedi P, Sebastian P, Verghese BT, et al.Indian council of medical research consensus document for the management of tongue cancer. indian J Med Paediatr Oncol. 2015;36(3):140-5.

2.Hussain R1, Jamshed A2, Iqbal H1, Usman S2, Irfan M2, Hafeez Bhatti AB. Long term survival and impact of various prognostic factors in T1, T2 oral tongue cancer in Pakistan. Pak Med Assoc. 2016;36(2):187-93.

3.Lin Z GX, Zhang L, Kang B, Shi J, Wu Z, Gui X, et al. Evaluation of the bitterness of traditional chinese medicines using an E-Tongue coupled with a robust partial least squares regression method. Sensors. 2016;16(2):151-7.

4.Shakeel ZA. Squamous cell carcinoma of oral tongue in young patients - A 10 years tertiary care experience. J Pak Med Assoc. 2016;66(2):155-8.

5.Kobayashi SH, Nakagawa H, Teh BG. Can Superselective Intra-Arterial chemoradiotherapy replace surgery followed by radiation for advanced cancer of the tongue and floor of the mouth?. J Oral Maxillofac Surg. 2016;7(1):145-9.

6.Maton A H, LaHart D. Human biology and health.1st,New Jersey: Prentice Hall. 1993.p.346.

7.Avijgan M, Adibi P. Characteristics of the tongue in gastroesophageal reflux disease from the perspective of traditional chinese medicine: A case-control study. J Isfahan Med School. 2013;30(217):2189-96.[In Persian].

8.Lo LC1, Chen CY, Chiang JY, Cheng TL, Lin HJ, Chang HH. Tongue diagnosis of traditional chinese medicine for rheumatoid arthritis. Afr J Tradit Complement Altern Med. 2013;10(5):360-9.

9.Kanawong R1, Obafemi-Ajayi T, Ma T, Xu D, Li S, Duan Y. Automated tongue feature extraction for ZHENG classification in traditional chinese medicine. Evid Based Complement Alternat Med. 2012;10(1155/2012/912852).

10.Lo L C, Lin H J ,Chang H H. Tongue diagnosis of traditional chinese medicine for rheumatoid arthritis. Afr J Tradit Complement Altern Med. 2013;10(5):360-9.

11.Liao PY , Hsu PC , Chen JM , Chiang JY , Lo LC. Diabetes with pyogenic liver abscess a perspective on tongue assessment in traditional chinese medicine. Comp Therap Med. 2013;12:1-18.

12.Lo LC1, Cheng TL, Chiang JY, Damdinsuren N. Breast cancer index: a perspective on tongue diagnosis in traditional chinese medicine.J Tradit Complement Med. 2013;3(3):194-203.

13.Bo Pang DZ, Zhang D Wang K. Tongue image analysis for appendicitis diagnosis.J Info Sci. 2005;175(3):160-76.

14.Shahe Arzani,Mir Mohamad Akhbar Ibn Mohamad .Tebe Akhbari. Jalaleddin. Qom. 2008.[In Persian].

15.Mojahedi M, Ebadiani M, Nazem E, Khodadoost M, Mozaffarpur SA. A review on identification mizaj (Temperament) indices in Iranian traditional medicine (ITM). J Med History. 2012;4(12):37-76. [In Persian]

16.Ibn Sina, H(Avicenna), Al-Qanun fi'l-tibb, Beirut: Dar-ol-Behar; 2009. [In Arabic]

17.Jurjani, SI. zakhireh kharazmshahi. Moharrari M, Tehran: The academi of Medical Science Islamic Republic of Iran; 2002. [In Persian]

18.Aghili Alavi Shirazi,SM Ibn Hadi H. kholasat ol hakmah, Qom. Ismailiyan. 2006. [In Persian]

19.Nazem Jahan MAK, Exir Azam. Tehran. Institute of Medical History Islamic and Complementary Medicine Iran University of Medical Sciences. 2008. [In Persian]

20.Shahe Arzani, MMA, Mofarah ol Golub(Sharhe Qanunche), Tehran: Almaei; 2005. [In Persian]

21.Razi AMIZ(Razes). Al mansuri fil teb,Tehran: University of Tehran. 2008. [In Persian]

22.Akhavini RIA, Hedayat ol Motealmin Fil Teb, Tehran: Health Tehran University of Medical Sciences. 2007. [In Persian]

23.Ahvazi AIA, Kame lo ssanaato tebbiyah,Qom: Jallaleddin. 2008. [In Arabic]

[DOR: 20.1001.1.15614107.1395.18.8.10.8]
[DOI: 10.22088/jbums.18.8.73]